

LUF 160
1979

Igelkott och pungsnara för tjurar

Igelkotten har i många avseenden intagit en särställning bland djuren på och runt gård och hus. Trots att den hörde till husdjurens kategori var man angelägen att hålla den i närheten av bostaden och gav den gärna mat och speciellt omvårdnad. I berättelser och trosföreställningar tilldelades den inte sällan viktiga egenskaper som förmåga att ge tur eller otur, förebåda regn eller andra väderomslag.

Idag har igelkotten uppmärksammats därför att dess vanor och förflyttningvägar inte kan anpassas till bilismen, bebyggelseförändringen och nya renhållningsnormer. Dess existens är därför mer utsatt än tillföre. Inte minst av den orsaken kan det vara angelägenhet att få en utförlig dokumentation av dess roll i äldre tiders hushåll och föreställningsvärld.

När ni besvarar frågelistan är det av vikt att ni lämnar utförliga uppgifter om vilken miljö som avses - om det är bondgård eller torp, villa eller hyreshus, stad eller landsbygd. Vidare är det bra att veta också vilken social miljö som berättelsen eller uppgifterna är hämtade ifrån. Det finns all anledning att anta att kunskaper och föreställningar ändrat sig med tiden, varför det är angeläget att få uppgifterna bestämda även i detta avseende.

Senare delen av frågelistan gäller en företeelse, som fått aktualitet genom pågående forskning, nämligen pungsnara för tjurar. Vi är tacksamma för alla upplysningar om detta redskap.

Igelkott

I vilken naturtyp anser man att igelkotten trivs bäst? Finns det speciella platser runt husen som den föredrar? Vissa vegetationstyper? Gjorde man något aktivt för att igelkotten skulle stanna kvar vid husen? Gav den mat? Vilken? Fanns det mat man skulle akta sig för att ge igelkotten? Vad är igelkottens normala föda? Anser man att den samlar in föda åt sig själv och åt ev ungar? I så fall hur? Finns det berättelser om hur igelkotten parar sig? Vilka är igelkottens naturliga fiender? Vilka namn har man givit igelkotten? Har man haft särskilda ord för hanar, honor och ungar? Har man åskilt olika sorter av igelkottar? Var tillbringat igelkotten vintern? Vilka sinnen är bäst utvecklade hos igelkotten - synen, hörseln eller lukten?

Förekom det att man tilltalat personer med benämningen igelkott? T ex Du din igelkott, eller Han är en riktig igelkott? Vad har man då lagt in i ordet? Kan ordet igelkott användas för att beteckna något annat än djuret? Som liknelse om naturen (Igelkottakullen) eller om personer (Dra ihop sig som en igelkott)? Händes det att igelkotten ofredade genom att ta ägg eller åstadkom den annan skadegörelse? Hur fick man då bort den? Händes det att man slog ihjäl igelkottar? Fanns det förbud emot att skada, ofreda eller spotta på igelkottar? Tillät man att husets hund skällde på eller anföll igelkotten? Har barn lekt med igelkottar? Har man haft tama sådana? Har de tagits in i huset?

Var igelkotten ett djur som förde tur med sig eller bringade otur? Har man t ex berättat om ifall det ansågs turligt eller oturligt om man mötte en igelkott när man gav sig av på något viktigt företag - jakt, fiske, försäljningsresa o s v? Kunde igelkotten förebåda regn, solsken? Tog man andra tydor om kommande händelser av igelkotten? Berättas det någon fabel om hur det en gång kom sig att igelkotten fick taggit skinn?

Finns något berättat om igelkotten som skadedjur, hur den stal eller hur den skadade husdjuren? Ansågs

den lömsk - pålitlig, vänlig - illasinnad - dum – begåvad?

Finns det några talesätt eller episoder med anknytning till igelkotten? Visor? Lekar? Roliga historier? Situationskomik där man använde sig av igelkottar eller igelkottaskinn?

Har man använt igelkottens taggar i medicinskt syfte? Som redskap? Andra kroppsdelar av igelkotten? Fettet, köttet? Har man ätit igelkottar? Har ni hört berättas om andra som gjort detta? Har beståndet av igelkottar i trakten ökat eller minskat? Orsaken?

Pungsnara för tjurar

En bonadsmålning på Folkklivsarkivet avbildas bl.a. hur ungmörna drar en tjur uppför "glasberget". Ett rep är fäst vid tjurens horn, ett annat vid tjurmegan eller pungen. I historier från Färs omtalar Fritiof Nilsson Piraten att en sk pungsnara användes jämte stång då man hanterade besvärliga tjurar. Andra uppgifter om pungsnaran har inte påträffats. Vi är därför tacksamma för alla informationer om redskapet och dess användning. Om ni ej själv har kännedom härom kanske det finns någon gammal slaktare i trakten som kan ge upplysningar. Förekom det att man brukade ett sådant rep vid slakten? Vid andra tillfällen? Beskriv repet, tjocklek, längd, samt hur det fästes. Användes ett särskilt rep härför eller anskaffades det då det behövdes? Finns något sådant rep bevarat? Vad kallades det? - Vad kunde man använda tjuramegen ("tjorramien") till efter slakten?